

tea recolit se dixisse: sic enim fit aliquid obiectum memoriæ, in quantum accipitur sub ratione præteriti, sicut dicitur in Lib. de memoria (cap. 1. à princ.). Si tamen sacerdoti probabiliter confiteretur se aliqua omisisse, si quidem non sunt de necessitate sacramenti, non existimo quod propter hoc debeat resumere, immutando ordinem sacrificiali, sed debet ulterius procedere; si vero certificetur se omisisse aliquid eorum quæ sunt de necessitate sacramenti, scilicet formam consecrationis, cum forma consecrationis sit de necessitate sacramenti, sicut & materia, idem videtur faciendum, quod dictum est (in solut. præc.) in defectu materiæ, ut scilicet resumatur à forma consecrationis, & cetera per ordinem reiterentur, ne mutetur ordo sacrificiali.

Ad sextum dicendum, quod fractio hostiæ consecratæ, & quod una sola pars mittatur in calicem, respicit corpus mysticum, sicut admixtio aquæ significat populum: & ideo horum præmissio non facit imperfectionem sacrificiali, ut propter hoc sit necesse aliquid reiterare circa celebrationem huius sacramenti.

Ad septimum dicendum, quod, sicut legitur de consecr. dist. 11. (cap. xxvii.) ex decreto (vi.) Pii I. Papæ si per negligentiam aliqui de sanguine stillaverit in tabulam quæ terræ adhaeret, lingua lambetur, & tabula radetur. Si vero non fuerit tabula, terra radetur, & tegi cresumetur, & cinis intra altare condetur, & sacerdos quadraginta diebus peniteat. Si autem super altare stillaverit calix, forbeat minister stillam, & tribus diebus peniteat: si super linteam altaris, & ad aliud stilla pervenerit, quatour diebus peniteat: si usque ad tertium, novem diebus peniteat: si usque ad quartum, viginti diebus peniteat; & linteamina qua stilla tetigerit, tribus vicibus lavet minister, calice subitus posito; & aqua ablutionis sumatur, & iuxta altare recondatur. Possent etiam sumi in potum à ministro, nisi propter abominationem dimitteretur. Quidam autem ulterius partem illam linteaminum incidunt, & comburunt, & cinerem in altari, vel sacratio reponunt. Subditur autem ibidem (cap. xxviii.) ex Penitentiali Bedæ Presbyteri (Lib. de remediis peccator. cap. de ebrietate) Si quis per ebrietatem, vel ebrietatem Eucharistiam vomuerit, quadraginta diebus peniteat, si laicus est: clerici, vel monachi, seu diaconi, & presbyteri septuaginta diebus peniteant; Episcopus nonaginta. Si autem infirmitatis causa vomuerint, septem diebus peniteant. Et in eadem dist. (cap. xciv.) legitur ex Concilio Arelatensi (IV.) Qui non bene custodierit sacrificium, & mus, vel aliquid animal illud comederit, quadraginta diebus peniteat; qui autem perdidit illud in Ecclesia, aut pars ejus ceciderit, & non inventa fuerit, triginta diebus peniteat. Et eadem penitentia

videtur dignus sacerdos, per cuius negligentiam hostiæ consecratæ putrefuit. Prædictis autem diebus debet penitens jejunare, & à Communionem cessare. Penitatis tamen conditionibus negotii, & personæ, potest minui, vel addi ad penitentiam prædictam. Hoc tamen observandum est, quod ubicunque species integre inveniuntur, sunt reverenter conservandæ, vel etiam sumendæ: quia manentibus speciebus, manet ibi corpus Christi, ut supra dictum est (quæst. lxxxiii. art. 5.) Ea vero in quibus inveniuntur, si commode fieri potest, sunt comburenda, cinere in sacratio recondito, sicut de rasura tabule dictum est (hic sup.)

QUÆSTIO LXXXIV.

De sacramento penitentiae.

in decem articulis divisâ.

Consequenter considerandum est de sacramento penitentiae: circa quod primo considerandum est de ipsa penitentia; secundo de effectu ipsius; tertio de partibus ejus; quarto de suscipientibus hoc sacramentum; quinto de potestate ministrorum, quæ ad claves pertinet; sexto de solemnitate huius sacramenti.

Circa primum duo consideranda sunt.

Primo de penitentia, secundum quod est sacramentum. Secundo de penitentia, secundum quod est virtus.

Circa primum quaeruntur decem.

Primo, utrum penitentia sit sacramentum. Secundo, de propria materia ejus.

Tertio, de forma ipsius. Quarto, utrum impositio manus requiratur ad hoc sacramentum.

Quinto, utrum hoc sacramentum sit de necessitate.

Sexto, de ordine ejus ad alia sacramenta. Septimo, de institutione ipsius.

Octavo, de duratione ipsius. Nono, de continuatione ejus.

Decimo, utrum possit iterari.

ARTICULUS I.

Utrum penitentia sit sacramentum.

IV. dist. xiv. quæst. 1. art. 1. quæst. 1. & dist. xxii. quæst. 11. art. 3. quæst. 2. cor. 1. cap. Multi secularium. Sacramenta sunt baptis-

mus, christus, corpus, & sanguis Christi: quæ ob id

id sacramenta dicuntur, quia sub tegumento corporali verum divina virtus secretius (a) operatur saltem. Sed hoc non contingit in penitentia: quia non adhibentur aliqua corporalis res, sub quibus divina virtus operetur saltem. Ergo penitentia non est sacramentum.

2. Præterea. Sacramenta Ecclesiæ à ministris Christi exhibentur, secundum illud I. Cor. iv. 1. Sic nos existimet homo ut ministros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei. Sed penitentia non exhibetur à ministris Christi, sed interius à Deo hominibus inspiratur, secundum illud Hierem xxxi. 19. Postquam convertisti me, egi penitentiam. Ergo videtur quod penitentia non sit sacramentum.

3. Præterea. In sacramentis de quibus jam supra diximus, est aliquid quod est sacramentum tantum, aliquid quod est res, & sacramentum, aliquid vero quod est res tantum, ut ex præmissis patet (quæst. lxxv. art. 1.) Sed hoc non invenitur in penitentia. Ergo penitentia non est sacramentum.

Sed contra est quod fuit baptismus adhibetur ad purificandum à peccato; ita & penitentia: unde & Petrus dixit Simoni Act. viii. 22. Penitentiam age ab hac nequitia tua. Sed baptismus est sacramentum, ut supra habitum est (quæst. lxxv. art. 1.) Ergo pari ratione & penitentia.

Respondeo dicendum, quod, sicut Gregorius dicit in cap. supra dicto (in arg. 1.) sacramentum est in aliqua celebratione, cum res gestata sit ut aliquid significative accipiamus, quod sancte accipiendum est.

Manifestum est autem quod in penitentia ita res gesta sit quod aliquid sanctum significatur tam ex parte peccatoris penitentis, quam ex parte sacerdotis absolventis: nam peccator penitens per ea quæ facit, & dicit, ostendit cor suum à peccato recessisse: similiter etiam sacerdos per ea quæ agit, & dicit circa penitentem, significat opus Dei remittentis peccata. Unde manifestum est quod penitentia quæ in Ecclesia agitur, est sacramentum.

Ad primum ergo dicendum, quod nomine corporalium rerum intelliguntur large etiam ipsi exteriores actus sensibiles; qui ita se habent in hoc sacramento, sicut aqua in baptismo, vel christus in confirmatione. Est autem attendendum, quod in illis sacramentis in quibus confertur excellens gratia, quæ superabundat omnem facultatem humani actus; adhibetur aliqua corporalis materia exterius; sicut in baptismo, ubi fit plena remissio peccatorum & quantum ad culpam, & quantum ad poenam; & in confirmatione, ubi datur plentudo Spiritus Sancti; & in extre-

ma unctione, ubi confertur perfecta sanitas spiritalis, quæ provenit ex virtute Christi, quasi ex quodam extrinseco principio. Unde si quis actus humani sunt in talibus sacramentis, non sunt de essentia sacramentorum, sed dispositivè se habent ad sacramenta. In illis autem sacramentis quæ habent effectum correspondentem humanis actibus, ipsi actus humani sensibiles sunt loco materiæ; ut accidit in penitentia, & matrimonio: sicut etiam in medicinis corporalibus quædam sunt res exterius adhibita; sicut emplastra, & celsuriaria; quædam vero sunt actus sanandorum, puta exercitationes quædam.

Ad secundum dicendum, quod in sacramentis quæ habent corporalem materiam oportet quod illa materia adhibeatur à ministro Ecclesiæ, qui gerit personam Christi, in signum quod excellentia virtutis in sacramento operantis est à Christo. In sacramento autem penitentia, sicut dictum est (in solut. præc.) sunt actus humani pro materia, qui proveniunt ex inspiratione interna; unde materia non adhibetur à ministro, sed à Deo interius operante; sed complementum sacramenti exhibet minister, dum penitentem absolvit.

Ad tertium dicendum, quod etiam in penitentia est aliquid quod est sacramentum tantum, scilicet actus exterius exercitus tam per peccatorem penitentem, quam etiam per sacerdotem absolventem; res autem & sacramentum est penitentia interior peccatoris; res autem tantum, & non sacramentum est remissio peccati: quorum primum totum simul sum, tum est causa secundæ, primum autem, & secundum sunt quodammodo causa tertii.

ARTICULUS II.

Utrum peccata sint propria materia huius sacramenti.

Ad secundum sic proceditur. Videtur quod peccata non sint propria materia huius sacramenti. Materia enim in illis sacramentis per aliqua verba prolata sanctificatur, & sanctificata effectum sacramenti operatur. Peccata autem non possunt sanctificari; eo quod contrariantur effectui sacramenti, qui est gratia remittens peccata. Ergo peccata non sunt materia propria huius sacramenti.

2. Præterea Augustinus dicit in Lib. de penitentia (scilicet hom. xxvii. in text. 1. cap. 1. parum à princ.) Nullas potest includere novam vitam, nisi enim veteris vitæ penitentiam. Sed ad utilitatem vitæ pertinent non solum peccata, sed etiam penalitates præsentis vitæ. Non ergo peccata sunt propria materia penitentia.

3. Præterea. Peccatorum quoddam est origina-

(a) Ita cum cod. Alcan. & Camer. edit. passim. Al. addit in eis,

bona voluntas sine interpolatione quæ fit per peccatum: talis enim non habet tristitiæ causam: sed ex quo bona voluntas tollitur per peccatum, non potest restitui sine tristitiâ, quæ quis dolet de peccato præterito; quod pertinet ad penitentiam.

Ad secundum dicendum, quod ex quo aliquis peccatum incurrit, caritas, fides, & misericordia non liberant hominem à peccato sine penitentia. Requirit enim caritas quod homo doleat de offensa in amicum commissa, & quod amico homo studeat satisfacere: requirit etiam ipsa fides ut per virtutem passionis Christi, quæ in sacramentis Ecclesiæ operatur, quærat justificationem à peccatis: requirit etiam & ipsa misericordia ordinata ut homo subveniat penitendo suæ miseriæ, quam per peccatum incurrit, secundum illud Proverb. xiv. 34. *Miseros facit populus peccatum*: unde Eccli. xxx. 24. dicitur: *Miserere animæ tuæ, placens Deo.*

Ad tertium dicendum, quod ad potestatem excellentiam, quam solus Christus habuit ut supra dictum est (quæst. lxxv. art. 3.) pertinuit quod Christus effectum sacramenti penitentia, quæ est remissio peccatorum, contulit mulieri adulteræ sine exterioris penitentia sacramento, licet non sine interiori penitentia, quam ipse in ea per gratiam est operatus.

ARTICULUS VI. 515

Utrum penitentia sit secunda tabula post naufragium.

IV. dist. 11. quæst. 1. art. 3. ad 3. & dist. xiv. quæst. 1. art. 2. q. 4. & dist. xvi. q. 1. art. 1. q. 1. ad 1.

Ad sextum sic proceditur. Videtur quod penitentia non sit secunda tabula post naufragium. Quia super illud Isa. 111. *Peccatum suum quasi Sodoma predicaverunt*, dicit Glossa (interl. Hieron.) Secunda tabula post naufragium est peccata abscondere. Penitentia autem non abscondit peccata, sed magis ea revelat. Ergo penitentia non est secunda tabula.

2. Præterea. Fundamentum in ædificio non tenet secundum, sed primum locum. Penitentia autem in spirituali ædificio est fundamentum, secundum illud Hebr. vi. 1. *Non rursus facientes fundamentum penitentis ab operibus mortui*: unde & præcedit ipsum baptismum, secundum illud Act. 11. 38. *Penitentiam agite, & baptizetur unusquisque vestrum*. Ergo penitentia non debet dici secunda tabula.

3. Præterea. Omnia sacramenta sunt quedam tabula: id est remedia contra peccatum. Sed penitentia non tenet secundum locum inter sacramenta, sed magis quartum, ut ex su-

prædictis patet (quæst. lxxv. art. 1. & 2.) Ergo penitentia non debet dici secunda tabula post naufragium.

Sed contra est quod Hieronymus dicit (loc. cit.) quod *secunda tabula post naufragium est penitentia*.

Respondeo dicendum, quod id quod est per se, naturaliter prius est eo quod est per accidens, sicut & substantia prior est accidenti. Sacramenta autem quadam per se ordinantur ad salutem hominis; sicut baptismus, qui est spiritualis generatio; & confirmatio, quæ est spirituale augmentum; & Eucharistia, quæ est spirituale nutrimentum: penitentia autem ordinatur ad salutem hominis quasi per accidens, supposito quodam, scilicet ex suppositione peccati: nisi enim homo peccaret actualiter, penitentia non indigeret; indigeret tamen baptismus, & confirmatio, & Eucharistia, sicut & in vita corporali non indigeret autem medicatione, nisi infirmaretur; indigeret autem homo per se ad vitam generatione, augmento, & nutrimento.

Et ideo penitentia tenet secundum locum respectu status integritatis, qui confertur, & conservatur per sacramenta prædicta: unde & metaphorice dicitur *secunda tabula post naufragium*. Nam sicut primum remedium mare transcurrentibus est ut conferuntur in navi integra; secundum autem remedium est post navem fractam, ut quis tabulæ adhaereat: ita etiam primum remedium in mari hujus vitæ est quod homo integritatem servet; secundum autem remedium est, si per peccatum integritatem perdidit, quod per penitentiam redeat.

Ad primum ergo dicendum, quod abscondere peccata contingit dupliciter. Uno modo, dum ipsa peccata sunt. Est autem pejus peccare publice quam occulte: tum quia peccator publicus videtur ex majori contemptu peccare; tum etiam quia peccat cum scandalo aliorum. Et ideo quoddam remedium est in peccatis quod aliquis in occulto peccet: & secundum hoc dicit Glossa, quod *secunda tabula post naufragium est peccata abscondere*, non quod per hoc tollatur peccatum, sicut per penitentiam, sed quia per hoc peccatum fit minus. Alio modo aliquis abscondit peccatum prius factum per negligentiam confessionis: & hoc contrariatur penitentia: & sic abscondere peccatum non est secunda tabula, sed magis contrarium tabulæ: dicitur enim Proverb. xxxviii. 13. *Qui abscondit scelera sua, non dirigitur*.

Ad secundum dicendum, quod penitentia non potest dici fundamentum spiritualis ædificii simpliciter, id est in prima ædificatione; sed est fundamentum in secunda reedificatione, quæ fit per destructionem peccati nam primo redeuntibus ad Deum occurrit penitencia.

nitentia. Apostolus tamen ibi loquitur de fundamento spiritualis doctrinæ. Penitentia autem quæ baptismum præcedit, non est penitentia sacramentum.

Ad tertium dicendum, quod tria præcedentia sacramenta pertinent ad navem integram, id est ad statum integritatis respectu cuius penitentia dicitur secunda tabula.

ARTICULUS VII. 516

Utrum hoc sacramentum fuerit convenienter in nova lege institutum.

IV. dist. xxii. quæst. v. art. 3.

Ad septimum sic proceditur. Videtur quod hoc sacramentum non fuerit convenienter institutum in nova lege. Ea enim quæ sunt de jure naturali, institutione non indigent. Sed penitentia de malis quæ quis gessit, est de jure naturali: non enim potest aliquis bonum diligere, quin de contrario doleat. Ergo penitentia non fuit convenienter instituta in nova lege.

2. Præterea. Illud quod fuit in veteri lege, institutum non fuit in nova. Sed etiam in veteri lege fuit penitentia: unde & Dominus conqueritur Hierem. viii. 6. dicens: *Nullus est qui agat penitentiam super peccato suo, dicens, Quid feci?* Ergo penitentia non debuit institui in nova lege.

3. Præterea. Penitentia consequenter se habet ad baptismum, cum sit secunda tabula, ut supra dictum est (art. præc.). Sed penitentia videtur à Domino instituta ante baptismum: nam in principio prædicationis suæ dixisse Dominus legitur Math. 11. 17. *Penitentiam agite: appropinquavit enim regnum celorum*. Ergo hoc sacramentum non fuit convenienter institutum in nova lege.

4. Præterea. Sacramenta novæ legis institutionem habent à Christo, ex cuius virtute operantur, ut supra dictum est (quæst. lxxii. art. 5. & quæst. lxxv. art. 1.) Sed Christus non videtur instituisse hoc sacramentum, cum ipse non sit usus eo, sicut aliis sacramentis quæ ipse instituit. Ergo hoc sacramentum non fuit convenienter institutum in nova lege.

Sed contra est quod dicit Dominus Luc. ult. 46. *Operabatur Christus pati, & resurgere à mortuis die tertia, & prædicari in nomine eius penitentiam, & remissionem peccatorum in omnes gentes*.

Respondeo dicendum, quod, sicut supra dictum est (art. 1. huj. quæst. ad 1. & 2.) in hoc sacramento actus penitentis se habet sicut materia; id autem quod est ex parte sacerdotis, qui operatur ut minister Christi, se habet ut formale, & completivum sacramenti.

Materia vero etiam in aliis sacra mentis præexistit à natura, ut aqua; vel ab arte, ut panis: sed quod talis materia ad sacramentum assumatur, institutione indiget hoc determinante. Sed forma sacramenti, & virtus ipsius totaliter est ex institutione Christi, ex cuius passione procedit virtus sacramentorum.

Sic ergo hujus sacramenti materia præexistit à natura: ex naturali enim ratione homo movetur ad penitendum de malis quæ fecit; sed quod hoc, vel illo modo homo penitentiam agat, est ex institutione divina. Unde & Dominus in principio prædicationis suæ dixit hominibus, ut non solum penitenter, sed etiam penitentiam agerent, significans determinatos modos actuum, qui requiruntur ad hoc sacramentum. Sed id quod pertinet ad officium ministrorum, determinavit Math. xvi. 19. ubi dixit Petro. *Tibi dabo claves regni celorum*. Efficaciam autem hujus sacramenti, & originem virtutis eius manifestavit post resurrectionem Luc. ult. 47. ubi dixit, quod *oportet prædicari in nomine eius penitentiam, & remissionem peccatorum in omnes gentes*, præmissio de passione, & resurrectione. Ex virtute enim nominis Jesu-Christi patiens, & resurgens hoc sacramentum efficaciam habet in remissionem peccatorum.

Et sic patet convenienter hoc sacramentum in nova lege institutum fuisse.

Ad primum ergo dicendum, quod de jure naturali est quod aliquis poeniteat de malis quæ fecit, quantum ad hoc quod doleat ea fecisse, & doloris remedium quærat per aliquem modum; & quod etiam aliqua signa doloris ostendat; sicut & Ninivites fecerunt, ut Jonæ 111. legitur: in quibus tamen aliquid fuit adjunctum fidei, quam conceperant ex prædicatione Jonæ, ut scilicet hoc agerent sub spe veniæ consequendæ à Deo, secundum illud quod ibi 9. legitur: *Quis scit, si convertatur, & ignoscatur Deus, & revertatur à furore iræ suæ, & non peribimus?* Sed sicut alia quæ sunt de jure naturali, determinationem acciperent ex institutione legis divinæ, ut in secunda parte dictum est (1. 2. quæst. xci. art. 4. & quæst. xcv. art. 2. & quæst. xcix.) ita etiam & penitentia.

Ad secundum dicendum, quod ea quæ sunt juris naturalis, diversimode determinationem accipiunt in veteri, & in nova lege; secundum quod congruit imperfectioni veteris legis, & perfectioni novæ legis. Unde & penitentia in veteri lege aliquam determinationem habuit, quantum quidem ad dolorem, ut effectus magis in corde quam in exterioribus signis, secundum illud Joel. 1. 13. *Scindite corda vestra, & non vestimenta vestra*: quantum autem ad remedium doloris querendum, ut aliquo modo ministris Dei peccata sua confiterentur, ad minus in generali. Unde Dominus Levit. 17.

significant. Unde sicut sacerdos baptizando aliquem, ostendit hominem interius ablutum per verba, & facta, & non solum significative, sed etiam effective; ita etiam cum dicit, *Ego te absolvo*, ostendit hominem absolutum non solum significative, sed etiam effective. Nec tamen loquitur quasi de re incerta: quia sicut alia sacramenta novæ legis habent de se certum effectum ex virtute passionis Christi, licet possit impediri ex parte recipientis; ita etiam & in hoc sacramento. Unde Augustinus dicit in Lib. II. de adult. conjug. (cap. 1x. in princ.) *Non est turpis, nec difficilis post peccata & purgata adulteria reconciliatio conjugii, ubi per claves regni calorum non dubitatur fieri remissio peccatorum*. Unde nec sacerdos indiget speciali revelatione sibi facta; sed sufficit generalis revelatio fidei, per quam remittuntur peccata. Unde revelatio fidei dicitur Petro facta fuisse. Estet autem perfectior explicatio, *Ego te absolvo*, idest sacramentum absolutionis tibi impendo.

ARTICULUS IV. 513

Utrum impositio manuum sacerdotis requiratur ad hoc sacramentum.

IV. cont. gen. cap. LXXI. & op. XXII. cap. IV.

AD quartum sic proceditur. Videtur quod impositio manuum sacerdotis requiratur ad hoc sacramentum. Dicitur enim Marci ult. 18. *Super ægros manus imponere, & bene habebunt*. Ægri autem spiritualiter sunt peccatores, qui recipiunt bonam habitudinem per hoc sacramentum. Ergo in hoc sacramento est manus impositio faciendâ.

2. Præterea. In sacramento penitentiae recuperat homo Spiritum Sanctum amissum: unde ex persona penitentis dicitur in Plal. 14. *Redde mihi latrunculam salutariis tui, & spiritus principalis confirma me*. Sed Spiritus Sanctus datur per impositionem manuum: legitur

(a) *Hec D. Thomas. Sic autem profertur in textu Nicolajus. Licet interdum sacramentum penitentiae (publicæ, vel privatæ) manus impositio apud veteres appelleretur, vel per manuum impositionem designanter. Sic enim S. Clemens Lib. II. Constitutionum apostolicarum cap. XVII. de reconciliatione peccatoris agens: Eum qui luxit; inquit, cum ei manus imposeris, recipere, ac permittit in Ecclesia esse: ut & cap. XLI. Cum ei manus imposeris, in aliqua publica recessus. Sic Cyprianus Lib. de lapsis: Ante expiata delicta, ante exomologesim, idest confessionem, factam criminis, ante purgatam conscientiam sacrificio, & manu sacerdotis, pacem qui aut esse, quam quidam verbis fallacibus venditant &c. Sic Augustinus de baptis. adversus Donatistas Lib. III. cap. XVI. Manus impositio, idest penitentia, vel reconciliatio, non sicut baptismus repeti non potest: quid est enim aliud nisi oratio super hominem? Quasi dicat, baptismum quidem iterari non posse, posse autem penitentiam, vel reconciliacionem iterari. Sic S. Leo epist. xciii. cap. XVII. eos qui eccis immolatiis usi sunt, manus impositione purgari ait. Sic Optatus Milevitanus Lib. II. Dum manus impositis, & delicta donatis &c. Ut & in Concilio Carthageniensi IV. cap. LXXVI. Sic continuo creditur moriturus reconcilietur per manus impositionem &c. & in Arauciano cap. 111. Stent in ordine penitentium, ut ostensis necessariis penitentiae fructibus legitimam commu-*

nim Ad. VIII. 17. quod *Apostoli imponebant manus super illos, & accipiebant Spiritum Sanctum*: & Matth. XIX. 19. dicitur quod *oblatus sunt Dominus parvulis, ut eis manus imponeret*. Ergo in hoc sacramento est faciendâ manus impositio.

3. Præterea. Verba sacerdotis in hoc sacramento non sunt majoris efficacis quam in aliis sacramentis. Sed in aliis sacramentis non sufficiunt verba ministri, nisi aliquem actum exerceat; sicut in baptismo simul cum hoc quod sacerdos dicit, *Ego te baptizo*, requiritur corporalis ablutio. Ergo etiam simul cum hoc quod sacerdos dicit, *Ego te absolvo*, oportet quod aliquem actum exerceat circa penitentem, imponendo ei manus.

Sed contra est quod cum Dominus dixit Petro (Matth. xv. 19.) *Quid tunc solveris super terram &c.* nullam mentionem de manus impositione fecit: neque etiam cum omnibus Apostolis simul dixit: *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis* (Joan. xx. 23.) Non ergo ad hoc sacramentum requiritur impositio manuum.

Respondeo dicendum, quod impositio manuum in sacramentis Ecclesiæ fit ad designandum aliquem copiosum gratiæ effectum, quo illi quibus manus imponuntur, quodammodo per quamdam similitudinem continuantur ministris, in quibus copia gratiæ esse debet. Et ideo manus impositio fit in sacramento confirmationis, in quo confertur plenitudo Spiritus Sancti; & in sacramento ordinis, in quo confertur quædam excellentia potestatis in divinis mysteris: unde & II. ad Timoth. 1. 6. dicitur: *Resuscitate gratiam Dei, que est in te per impositionem manuum mearum, que est in te per impositionem manuum mearum.*

Sacramentum autem penitentiae non ordinatur ad consequendam aliquam excellentiam gratiæ, sed ad remotionem peccatorum: & ideo ad hoc sacramentum non requiritur manuum impositio, sicut etiam nec ad baptismum, in quo tamen fit plenior remissio peccatorum. (a)

Ad

Ad primum ergo dicendum, quod illa manus impositio non est sacramentalis, sed ordinatur ad miracula perficienda, ut scilicet per contactum manus hominis sanctificati etiam corporalis infirmitas tollatur; sicut etiam legitur de Domino Marc. vi. 5. quod *infirmis manibus impositis curavit*: & Matth. VIII. legitur, quod leprosum mundavit per contactum.

Ad secundum dicendum, quod non quælibet acceptio Spiritus Sancti requirit manus impositionem, quia etiam in baptismo accipit homo Spiritum Sanctum, nec tamen fit ibi manus impositio; sed acceptio Spiritus Sancti cum plenitudine requirit manus impositionem, quod pertinet ad confirmationem.

Ad tertium dicendum, quod in sacramentis que perficiuntur in usu materiæ, minister habet aliquem actum corporalem exercere circa eum qui suscipit sacramentum, sicut in baptismo, & confirmatione, & extrema unctione: sed hoc sacramentum non consistit in usu alicujus materiæ exterioris appositæ; sed loco materiæ se habent ea que sunt ex parte penitentis: unde sicut in Eucharistia sacerdos, sola prolatione verborum super materiam perficit sacramentum, ita etiam sola verba sacerdotis absolventis super penitentem perficiunt absolutionis sacramentum. Et si aliquis actus corporalis esset ex parte sacerdotis necessarius, non minus competere crucifixio, quæ adhibetur in Eucharistia, quam manus impositio, in signum quod per sanguinem crucis Christi remittuntur peccata; & tamen non est de necessitate hujus sacramenti, sicut nec de necessitate Eucharistiæ.

ARTICULUS V. 514

Utrum hoc sacramentum sit de necessitate salutis.

Sup. quest. LXV. art. 1. cor. & art. 2. ad 4. & art. 4. cor. & IV. dist. XIV. quest. 1. art. 5. & in princ. exp. lit. & IV. cont. cap. XVII.

AD quintum sic proceditur. Videtur quod hoc sacramentum non sit de necessitate salutis. Quia super illud Pl. cxxx. *Qui seminat in lacrymis &c.* dicit Glossa (interl. Aug.) *Noli esse tristis, si adit tibi bona voluntas, unde metuit pax*. Sed tristitia est de ratione penitentiae, secundum

S. Th. Op. Tom. V.

bonam intentionem cum reconciliatoria manus impositione recipiat. Sed à cæremonia tantum exteriori, quæ nunc etiam in usu est, sacramentum penitentiae sic vocatur, non quod ad ejus essentiam sive intrinsecam rationem cæremonia illa pertineat; sicut etiam sacramentum Eucharistiæ Tertullianus Lib. de pudicitia cap. XIV. *Sacramentum benedictionis vocat, & Eulogiam eodem sensu Græci pascim appellat*, quia in eo conficiendo benedictio adhibetur exemplo Christi; quamvis ejus consecrationi vel consecrationi essentialis non sit.

illud II. Cor. VII. 10. *Quæ secundum Deum est tristitia, penitentiam in salutem stabilem operatur*. Ergo bona voluntas sine penitentia sufficit ad salutem.

2. Præterea. Proverb. x. 12. dicitur. *Univerba delicta operit caritas*: & infra cap. xv. 27. *Per misericordiam, & fidem purgantur peccata*. Sed hoc sacramentum non est nisi ad purgandum peccata. Ergo habendo caritatem, & fidem, & misericordiam, potest quisque salutem consequi etiam sine penitentiae sacramento.

3. Præterea. Sacramenta Ecclesiæ initium habent ab institutione Christi. Sed, sicut legitur Joan. VIII. Christus mulierem adulteram absolvit absque penitentia. Ergo videtur quod penitentia non sit de necessitate salutis.

Sed contra est quod Dominus dicit Luc. XIII. 3. *Si penitentiam non habueritis, omnes simul peribitis*.

Respondeo dicendum, quod aliquid est necessarium ad salutem dupliciter: uno modo absolute; alio modo ex suppositione. Absolute quidem necessarium est ad salutem illud sine quo nullus salutem consequi potest, sicut gratia Christi, & sacramentum baptismi, per quod aliquis in Christo renascitur. Ex suppositione autem est necessarium sacramentum penitentiae; quod quidem est necessarium non omnibus, sed peccato subiacentibus. Dicitur enim II. Paral. ult. (in orat. Ma nas. ante Lib. III. Eldæ: *Tu Domine Deus justorum non posuisti penitentiam iustis, Abraham, Isaac, & Jacob, & his qui tibi non peccaverunt*. Peccatum autem, cum consummatum fuerit, generat mortem, ut dicitur Jacobi 1. 15. Et ideo necessarium est ad salutem peccatoris quod peccatum removeatur ab eo: quod quidem non potest fieri sine penitentiae sacramento, in quo operatur virtus passionis Christi per absolutionem sacerdotis simul cum opere penitentis, qui cooperatur gratiæ ad destructionem peccati. Sicut enim dicit Augustinus super Joan. (simplic. tract. LXXII. ante med. & expref. ferm. xv. de verb. Apost. cap. XI. cir. med.) *qui creavit te sine te, non justificabit te sine te*. Unde patet quod sacramentum penitentiae est necessarium ad salutem peccatoris, sicut medicatio corporalis, postquam homo in morbum periculose incidit.

Ad primum ergo dicendum, quod Glossa illa videtur esse intelligenda de eo cui adest

Tr 2

ginale, quoddam mortale, quoddam veniale. Sed penitentia sacramentum non ordinatur contra originale peccatum, quod tollitur per baptismum; neque contra peccatum mortale, quod tollitur per confessionem peccatoris; nec etiam contra veniale, quod tollitur perunctionem peccatoris, & per aquam benedictam, & alia hujusmodi. Ergo peccata non sunt propria materia penitentia.

Sed contra est quod Apostolus dicit II. Cor. xii. 21. *Non egerunt penitentiam super immunditia, & fornicatione, & impudicitia, quam gesserunt.*

Respondetur dicendum, quod duplex est materia; scilicet proxima, & remota; sicut statum proxima materia est metallum, remota vero aqua.

Dicitur autem (art. præc. ad 1. & 2.) quod materia proxima hujus sacramenti sunt actus penitentis: cuius materia sunt peccata, de quibus dolet, & quæ confitentur, & pro quibus satisfaciunt. Unde relinquitur quod remota materia penitentia sint peccata, non acceptanda, sed detestanda, & destruenda.

Ad primum, ergo dicendum, quod ratio illa procedit de proxima materia sacramenti.

Ad secundum dicendum, quod vetus, & mortalis vita est obiectum penitentia, non ratione poenae, sed ratione culpæ annexæ.

Ad tertium dicendum, quod penitentia quodammodo est de quolibet peccatorum genere, non tamen eodem modo. Nam de peccato actuali mortali est penitentia proprie, & principaliter: proprie quidem, quia proprie dicimus penitere de his quæ nostra voluntate committimus; principaliter autem, quia ad deletionem peccati mortalis hoc sacramentum est principaliter institutum. De peccatis autem venialibus est quidem penitentia proprie, in quantum sunt nostra voluntate facta; non tamen contra hæc principaliter est hoc sacramentum institutum. De peccato vero originali penitentia nec principaliter est (quia contra ipsum non ordinatur hoc sacramentum, sed magis baptismus); nec etiam proprie, quia peccatum originale non est nostra voluntate peccatum; nisi forte in quantum voluntas Adæ reputatur nostra, secundum modum loquendi quo Apostolus dicit Rom. v. 12. *In omnibus peccaverunt.* In quantum tamen large accipitur penitentia pro quacumque detestatione rei præteritæ, potest dici penitentia de peccato originali, sicut loquitur Augustinus in Lib. de penitentia (alius Auctor de vera & falsa penit. cap. vii. 11.)

Præterea, Leo Papa dicit (epist. cviii. al. xci. ad Theodor. cap. 11.) quod indulgentia Dei nisi supplicationibus sacerdotum nequit obtineri. Loquitur autem de indulgentia Dei quæ præstatur penitentibus. Ergo forma hujus sacramenti debet esse per modum deprecationis.

Idem est absolovere à peccato, quod peccatum remittere. Sed solus Deus peccatum remittit, qui etiam solus interius hominem à peccato mundat; ut Augustinus dicit super Joan. (tract. iv. cir. med. & Lib. I. de peccator. merit. & remis. cap. xxi. 11.) Ergo videtur quod solus Deus à peccato absolvat. Non ergo debet sacerdos dicere, *Ego te absolvo*, sicut non dicit, *Ego tibi peccata remitto.*

Præterea, sicut Dominus dedit potestatem discipulis absolvendi à peccatis, ita etiam dedit eis potestatem curandi infirmitates, & ut demonia eijcerent, & ut languores sanarent; ut habetur Matth. x. & Luc. ix. Sed sanando infirmos Apostoli non utebantur his verbis, *Ego te sano*, sed, *Sancti te Dominus Jesus Christus*, sicut Petrus dixit paralytico; ut habetur Act. ix. 34. Ergo videtur quod sacerdotes habentes potestatem Apostolis à Christo traditam, non debeant uti hac forma verborum, *Ego te absolvo*, sed, *Absolutionem tribuat tibi Christus.*

Præterea, quidam hæc forma utentes sic eam exponunt, *Ego te absolvo*, id est, *absolutum ostendo*. Sed nec hoc etiam sacerdos facere potest, nisi ei divinitus reveletur; unde, ut legitur Matth. xvi. 19. antequam Petro diceretur, *Quodcumque solveris super terram &c.* dictum est ei, *Beatus es Simon Barjona; quia caro, & sanguis non revelavit tibi, sed Pater meus*

Utrum hæc sit forma hujus sacramenti, *Ego te absolvo.*

IV. dist. xxii. quæst. 11. art. 2. quæst. 2. & 3. & opusc. xxiii.

Ad tertium sic proceditur. Videtur quod hæc non sit forma hujus sacramenti, *Ego te absolvo*. Formæ enim sacramentorum ex institutione Christi, & Ecclesiæ usu habentur. Sed Christus non legitur hanc formam instituisse, neque etiam in communi usu habetur; quinimo in quibusdam absolutionibus quæ in Ecclesia publice sunt, sicut in Prima, & Completorio, & in Cæna Domini, absolvens non utitur oratione indicativa, ut dicit, *Ego te absolvo*, sed oratione deprecativa, cum dicit, *Miserere vestri omnipotens Deus, vel Absolutionem, & remissionem tribuat vobis omnipotens Deus.* Ergo hæc non est forma hujus sacramenti, *Ego te absolvo.*

Præterea, Leo Papa dicit (epist. cviii. al. xci. ad Theodor. cap. 11.) quod indulgentia Dei nisi supplicationibus sacerdotum nequit obtineri. Loquitur autem de indulgentia Dei quæ præstatur penitentibus. Ergo forma hujus sacramenti debet esse per modum deprecationis.

Idem est absolovere à peccato, quod peccatum remittere. Sed solus Deus peccatum remittit, qui etiam solus interius hominem à peccato mundat; ut Augustinus dicit super Joan. (tract. iv. cir. med. & Lib. I. de peccator. merit. & remis. cap. xxi. 11.) Ergo videtur quod solus Deus à peccato absolvat. Non ergo debet sacerdos dicere, *Ego te absolvo*, sicut non dicit, *Ego tibi peccata remitto.*

Præterea, sicut Dominus dedit potestatem discipulis absolvendi à peccatis, ita etiam dedit eis potestatem curandi infirmitates, & ut demonia eijcerent, & ut languores sanarent; ut habetur Matth. x. & Luc. ix. Sed sanando infirmos Apostoli non utebantur his verbis, *Ego te sano*, sed, *Sancti te Dominus Jesus Christus*, sicut Petrus dixit paralytico; ut habetur Act. ix. 34. Ergo videtur quod sacerdotes habentes potestatem Apostolis à Christo traditam, non debeant uti hac forma verborum, *Ego te absolvo*, sed, *Absolutionem tribuat tibi Christus.*

Præterea, quidam hæc forma utentes sic eam exponunt, *Ego te absolvo*, id est, *absolutum ostendo*. Sed nec hoc etiam sacerdos facere potest, nisi ei divinitus reveletur; unde, ut legitur Matth. xvi. 19. antequam Petro diceretur, *Quodcumque solveris super terram &c.* dictum est ei, *Beatus es Simon Barjona; quia caro, & sanguis non revelavit tibi, sed Pater meus*

meus qui est in celis. Ergo videtur quod sacerdos, cui non est facta revelatio, presumptuose dicat, *Ego te absolvo*, etiam exponatur, id est, *absolutum ostendo*.

Sed contra est quod sicut Dominus dixit discipulis Matth. ult. 19. *Evangelium docete omnes gentes; baptizantes eos &c.* ita dicit Petro Matth. xvi. 19. *Quodcumque solveris super terram &c.* Sed sacerdos auctoritate illorum verborum Christi fretus dicit, *Ego te baptizo*. Ergo eadem auctoritate dicere debet in hoc sacramento, *Ego te absolvo*.

Respondetur dicendum, quod in qualibet re perfectio attribuitur formæ. Dicitur est autem supra (art. 1. huj. quæst. ad 2.) quod hoc sacramentum perficitur per ea quæ sunt ex parte sacerdotis. Unde oportet quod ea quæ sunt ex parte penitentis, sive sint verba, sive facta, sint quædam materia hujus sacramenti; & vero quæ sunt ex parte sacerdotis, se habeant per modum formæ.

Cum autem sacramenta novæ legis efficiant quod figurant, ut supra dictum est (quæst. lxxii. art. 1. ad 1.) oportet quod forma sacramenti significet id quod in sacramento agit proportionaliter materiæ sacramenti. Unde forma Baptismi est, *Ego te baptizo*; & forma confirmationis est, *Consigno te signo crucis*, & confirmo te chrismate salutis: eo quod hujusmodi sacramenta perficiuntur in usu materiæ: in sacramento autem Eucharistia, quod consistit in ipsa consecratione materiæ, exprimitur veritas consecrationis, cum dicitur, *Hoc est corpus meum.*

Hoc autem sacramentum, scilicet penitentia, non consistit in consecratione alicujus materiæ, nec in usu alicujus materiæ sanctificatæ, sed magis in remotione cujusdam materiæ, scilicet peccati, prout peccata dicuntur esse materia penitentia, ut ex supra dictis patet (art. præc.) Talis autem remotio significatur à sacerdote, cum dicitur, *Ego te absolvo*. Nam peccata sunt quædam vincula, secundum illud Proverb. v. 22. *Iniquitates jug capium impium: & funibus peccatorum suorum quisque constringitur.* Unde patet quod hæc est convenientissima forma hujus sacramenti, *Ego te absolvo*.

Ad primum ergo dicendum, quod ista forma assumitur ex ipsis verbis Christi, qui supra dicit Petro (Matth. xvi. 19.) *Quodcumque solveris super terram &c.* Et tali forma Ecclesiæ utitur in sacramentali absolutione. Hujusmodi autem absolutiones in publico factæ non sunt sacramentales, sed sunt orationes quædam ordinatæ ad remissionem venialium peccatorum. Unde in sacramentali absolutione sacerdos non sufficeret dicere, *Miserere tui omnipotens Deus; vel Absolutionem, & remissionem tribuat tibi Deus* quia per hæc verba sacerdos non solum significat, sed etiam facit quod

absolutionem non significat fieri, sed petit ut fiat. Præmittitur tamen etiam in sacramentali absolutione talis oratio, ne impediatur effectus sacramenti ex parte penitentis, cuius actus materialiter quodammodo se habent in hoc sacramento, non autem in baptismo, vel in confirmatione.

Ad secundum dicendum, quod verbum Leonis est intelligendum quantum ad deprecationem, quæ præmittitur absolutioni; non autem removere quin sacerdotes absolvant.

Ad tertium dicendum, quod solus Deus per auctoritatem & à peccato absolvit, & peccatum remittit; sacerdotes tamen utrumque faciunt per ministerium, in quantum scilicet verba sacerdotis in hoc sacramento instrumentaliter operantur in virtute divina, sicut etiam in aliis sacramentis. Nam virtus divina est quæ interius operatur in omnibus sacramentalibus signis, sive sint res, sive verba, sicut ex supra dictis patet (quæst. lxxii. art. 4. & quæst. lxxiv. art. 1. & 2.) Unde & Dominus expressit utrumque: nam Matth. xvi. 19. dicit Petro: *Quodcumque solveris super terram &c.* & Joan. xx. 23. dicit discipulis: *Quorum remisistis peccata; remittuntur eis.* Ideo tamen sacerdos potius dicit, *Ego te absolvo*, quam *Ego tibi peccata remitto*, quia hoc magis congruit verbis quæ Dominus dixit, virtutem clavium ostendens, per quas sacerdotes absolvant. Quia tamen sacerdos sicut minister absolvit, convenienter apponitur aliquid quod pertinet ad primam auctoritatem Dei, scilicet ut dicitur: *Ego te absolvo in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti*, vel per virtutem passionis Christi vel auctoritate Dei; sicut Dionysius exponit 3. cap. talis Hierarch. (à med. implic. & cap. vii. eccles. Hierar. vest. sa.) Quia tamen hoc non est determinatum ex verbis Christi, sicut in baptismo, talis appositio relinquatur arbitrio sacerdotis.

Ad quartum dicendum, quod Apostolis non est data potestas ut ipsi sanarent infirmos, sed ut ad eorum orationem infirmi sanarentur; est autem eis collata potestas operandi instrumentaliter, sive ministerialiter in sacramentis; & ideo magis possunt in formis sacramentalibus exprimitere actum suum quam in sanationibus instrumentum.

In quibus tamen non semper modo deprecatio urabatur, sed quandoque modo indicativo, & imperativo; sicut Act. 11. 6. legitur, quod Petrus dixit claudio. *Quod habeo, hoc tibi do: in nomine Jesu Christi Nazareni*

Ad quintum dicendum, quod ista forma assumitur ex ipsis verbis Christi, qui supra dicit Petro (Matth. xvi. 19.) *Quodcumque solveris super terram &c.* & imperativo; sicut Act. 11. 6. legitur, quod Petrus dixit claudio. *Quod habeo, hoc tibi do: in nomine Jesu Christi Nazareni*

Ad sextum dicendum, quod ista forma assumitur ex ipsis verbis Christi, qui supra dicit Petro (Matth. xvi. 19.) *Quodcumque solveris super terram &c.* & imperativo; sicut Act. 11. 6. legitur, quod Petrus dixit claudio. *Quod habeo, hoc tibi do: in nomine Jesu Christi Nazareni*

Ad septimum dicendum, quod ista forma assumitur ex ipsis verbis Christi, qui supra dicit Petro (Matth. xvi. 19.) *Quodcumque solveris super terram &c.* & imperativo; sicut Act. 11. 6. legitur, quod Petrus dixit claudio. *Quod habeo, hoc tibi do: in nomine Jesu Christi Nazareni*

Ad octavum dicendum, quod ista forma assumitur ex ipsis verbis Christi, qui supra dicit Petro (Matth. xvi. 19.) *Quodcumque solveris super terram &c.* & imperativo; sicut Act. 11. 6. legitur, quod Petrus dixit claudio. *Quod habeo, hoc tibi do: in nomine Jesu Christi Nazareni*

Ad nonum dicendum, quod ista forma assumitur ex ipsis verbis Christi, qui supra dicit Petro (Matth. xvi. 19.) *Quodcumque solveris super terram &c.* & imperativo; sicut Act. 11. 6. legitur, quod Petrus dixit claudio. *Quod habeo, hoc tibi do: in nomine Jesu Christi Nazareni*

Ad decimum dicendum, quod ista forma assumitur ex ipsis verbis Christi, qui supra dicit Petro (Matth. xvi. 19.) *Quodcumque solveris super terram &c.* & imperativo; sicut Act. 11. 6. legitur, quod Petrus dixit claudio. *Quod habeo, hoc tibi do: in nomine Jesu Christi Nazareni*

Ad undecimum dicendum, quod ista forma assumitur ex ipsis verbis Christi, qui supra dicit Petro (Matth. xvi. 19.) *Quodcumque solveris super terram &c.* & imperativo; sicut Act. 11. 6. legitur, quod Petrus dixit claudio. *Quod habeo, hoc tibi do: in nomine Jesu Christi Nazareni*

Ad duodecimum dicendum, quod ista forma assumitur ex ipsis verbis Christi, qui supra dicit Petro (Matth. xvi. 19.) *Quodcumque solveris super terram &c.* & imperativo; sicut Act. 11. 6. legitur, quod Petrus dixit claudio. *Quod habeo, hoc tibi do: in nomine Jesu Christi Nazareni*

absolutionem non significat fieri, sed petit ut fiat. Præmittitur tamen etiam in sacramentali absolutione talis oratio, ne impediatur effectus sacramenti ex parte penitentis, cuius actus materialiter quodammodo se habent in hoc sacramento, non autem in baptismo, vel in confirmatione.

Ad secundum dicendum, quod verbum Leonis est intelligendum quantum ad deprecationem, quæ præmittitur absolutioni; non autem removere quin sacerdotes absolvant.

Ad tertium dicendum, quod solus Deus per auctoritatem & à peccato absolvit, & peccatum remittit; sacerdotes tamen utrumque faciunt per ministerium, in quantum scilicet verba sacerdotis in hoc sacramento instrumentaliter operantur in virtute divina, sicut etiam in aliis sacramentis. Nam virtus divina est quæ interius operatur in omnibus sacramentalibus signis, sive sint res, sive verba, sicut ex supra dictis patet (quæst. lxxii. art. 4. & quæst. lxxiv. art. 1. & 2.) Unde & Dominus expressit utrumque: nam Matth. xvi. 19. dicit Petro: *Quodcumque solveris super terram &c.* & Joan. xx. 23. dicit discipulis: *Quorum remisistis peccata; remittuntur eis.* Ideo tamen sacerdos potius dicit, *Ego te absolvo*, quam *Ego tibi peccata remitto*, quia hoc magis congruit verbis quæ Dominus dixit, virtutem clavium ostendens, per quas sacerdotes absolvant. Quia tamen sacerdos sicut minister absolvit, convenienter apponitur aliquid quod pertinet ad primam auctoritatem Dei, scilicet ut dicitur: *Ego te absolvo in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti*, vel per virtutem passionis Christi vel auctoritate Dei; sicut Dionysius exponit 3. cap. talis Hierarch. (à med. implic. & cap. vii. eccles. Hierar. vest. sa.) Quia tamen hoc non est determinatum ex verbis Christi, sicut in baptismo, talis appositio relinquatur arbitrio sacerdotis.

Ad quartum dicendum, quod Apostolis non est data potestas ut ipsi sanarent infirmos, sed ut ad eorum orationem infirmi sanarentur; est autem eis collata potestas operandi instrumentaliter, sive ministerialiter in sacramentis; & ideo magis possunt in formis sacramentalibus exprimitere actum suum quam in sanationibus instrumentum.

In quibus tamen non semper modo deprecatio urabatur, sed quandoque modo indicativo, & imperativo; sicut Act. 11. 6. legitur, quod Petrus dixit claudio. *Quod habeo, hoc tibi do: in nomine Jesu Christi Nazareni*

Ad quintum dicendum, quod ista forma assumitur ex ipsis verbis Christi, qui supra dicit Petro (Matth. xvi. 19.) *Quodcumque solveris super terram &c.* & imperativo; sicut Act. 11. 6. legitur, quod Petrus dixit claudio. *Quod habeo, hoc tibi do: in nomine Jesu Christi Nazareni*

Ad sextum dicendum, quod ista forma assumitur ex ipsis verbis Christi, qui supra dicit Petro (Matth. xvi. 19.) *Quodcumque solveris super terram &c.* & imperativo; sicut Act. 11. 6. legitur, quod Petrus dixit claudio. *Quod habeo, hoc tibi do: in nomine Jesu Christi Nazareni*

Ad septimum dicendum, quod ista forma assumitur ex ipsis verbis Christi, qui supra dicit Petro (Matth. xvi. 19.) *Quodcumque solveris super terram &c.* & imperativo; sicut Act. 11. 6. legitur, quod Petrus dixit claudio. *Quod habeo, hoc tibi do: in nomine Jesu Christi Nazareni*

Ad octavum dicendum, quod ista forma assumitur ex ipsis verbis Christi, qui supra dicit Petro (Matth. xvi. 19.) *Quodcumque solveris super terram &c.* & imperativo; sicut Act. 11. 6. legitur, quod Petrus dixit claudio. *Quod habeo, hoc tibi do: in nomine Jesu Christi Nazareni*

Ad nonum dicendum, quod ista forma assumitur ex ipsis verbis Christi, qui supra dicit Petro (Matth. xvi. 19.) *Quodcumque solveris super terram &c.* & imperativo; sicut Act. 11. 6. legitur, quod Petrus dixit claudio. *Quod habeo, hoc tibi do: in nomine Jesu Christi Nazareni*

Ad decimum dicendum, quod ista forma assumitur ex ipsis verbis Christi, qui supra dicit Petro (Matth. xvi. 19.) *Quodcumque solveris super terram &c.* & imperativo; sicut Act. 11. 6. legitur, quod Petrus dixit claudio. *Quod habeo, hoc tibi do: in nomine Jesu Christi Nazareni*

Ad undecimum dicendum, quod ista forma assumitur ex ipsis verbis Christi, qui supra dicit Petro (Matth. xvi. 19.) *Quodcumque solveris super terram &c.* & imperativo; sicut Act. 11. 6. legitur, quod Petrus dixit claudio. *Quod habeo, hoc tibi do: in nomine Jesu Christi Nazareni*

Ad duodecimum dicendum, quod ista forma assumitur ex ipsis verbis Christi, qui supra dicit Petro (Matth. xvi. 19.) *Quodcumque solveris super terram &c.* & imperativo; sicut Act. 11. 6. legitur, quod Petrus dixit claudio. *Quod habeo, hoc tibi do: in nomine Jesu Christi Nazareni*

Ad tredecimum dicendum, quod ista forma assumitur ex ipsis verbis Christi, qui supra dicit Petro (Matth. xvi. 19.) *Quodcumque solveris super terram &c.* & imperativo; sicut Act. 11. 6. legitur, quod Petrus dixit claudio. *Quod habeo, hoc tibi do: in nomine Jesu Christi Nazareni*

17. dicit: *Anima, si peccaverit per ignorantiam... efferec arietem immaculatum de gregibus sacerdoti, juxta mensuram, & gliminationemque peccati qui orabit pro eo, quia nescienti feceris: & dimittere ei: in hoc enim ipso quod oblationem faciebat aliquis pro peccato suo, quodammodo suum peccatum sacerdoti confitebatur. Et secundum hoc dicitur Proverb. xxxviii. 13. Qui abscondit scelera sua, non dirigitur; qui autem confessus fuerit, & reliquerit ea, misericordiam consequetur. Nondum autem erat instituta potestas clavium, quæ à passione Christi derivatur; & per consequens nondum erat institutum quod aliquis dolet de peccato cum proposito subjiciendi se per confessionem, & satisfactionem clavibus Ecclesiæ sub spe consequendæ veniæ virtute passionis Christi.*

Ad tertium dicendum, quod si quis recte consideret ea quæ Dominus dixit de necessitate baptismi Joan. i. tempore præcesserunt ea quæ dixit Matth. iv. de necessitate penitentiæ: nam id quod dixit Nicodemus de baptismo, fuit ante incarcerationem Joannis, de quo postea subditur, quod baptizabat; illud vero quod de penitentiâ dixit Matth. iv. fuit post incarcerationem Joannis.

Si tamen prius ad penitentiam induisset quam ad baptismum, hoc ideo esset, quia etiam ante baptismum requiritur quædam penitentiâ; sicut & Petrus dicit Act. ii. 38. *Penitentiam agite, & baptizetur unusquisque vestrum.*

Ad quartum dicendum, quod Christus non est usus baptismo, quem ipse instituit, sed est baptizatus baptismo Joannis, ut supra dictum est (quæst. xxxix. art. 1. & 2.) Sed nec etiam active usus est suo ministerio, quia ipse non baptizabat communiter, sed discipuli ejus, ut dicitur Joan. iv. quamvis credendum sit quod discipulos suos baptizaverit, ut Augustinus dicit ad Seleucianum (epist. cclxv. al. cviii. ante med. & Lib. III. de anima & ejus orig. cap. ix.) Uius autem hujus sacramenti ab eo instituti nullo modo sibi competeat, nec quantum ad hoc quod ipse penitenter, in quo peccatum non fuit, neque quantum ad hoc quod hoc sacramentum aliis præberet: quia ad ostendendam misericordiam, & virtutem suam, effectum hujus sacramenti sine sacramento præbebat, ut supra dictum est (art. 5. huj. quæst. ad 3.) Sacramentum autem Eucharistiæ & ipse sumpsit, & aliis dedit, tum ad commendandam excellentiam hujus sacramenti, tum quia hoc sacramentum est memoriale suæ passionis, in qua Christus est sacerdos, & hostia.

ARTICULUS VIII. 517

Utrum penitentiâ debeat durari usque ad finem vitæ.

Inf. art. 9. ad 1. & IV. dist. xvii. quæst. 11. art. 4. quæst. 1. & 2.

AD octavum sic proceditur. Videtur quod penitentiâ non debeat durare usque ad finem vitæ. Penitentiâ enim ordinatur ad deletionem peccati. Sed penitens statim consequitur remissionem peccatorum, secundum illud Ezech. xlviii. 21. *Si impius egerit penitentiam ab omnibus peccatis suis quæ operatus est... vita vivet, & non morietur.* Ergo non oportet ulterius penitentiam pretendi.

2. Præterea. Penitentiam agere pertinet ad statum incipientium. Sed homo de hoc statu debet procedere ad statum proficientium, & ulterius ad statum perfectorum. Ergo non debet homo penitentiam agere usque ad finem vitæ.

3. Præterea. Sicut in aliis sacramentis homo debet servare statuta Ecclesiæ, ita & in hoc sacramento. Sed secundum canones determinata sunt tempora penitendi, ut scilicet ille qui hoc, vel illud peccatum commiserit, rotans peniteat. Ergo videtur quod non sit penitentiâ extendenda usque ad finem vitæ.

Sed contra est quod Augustinus dicit in Lib. de penit. (alius Auctor de vera, & falsa penit. cap. xlii.) *Quid restat nobis nisi semper dolere in vita? ubi enim dolor finitur, desinit penitentiâ; si vero penitentiâ finitur, quid relinquitur de venia?*

Respondeo dicendum, quod duplex est penitentiâ; scilicet interior, & exterior. Interior quidem penitentiâ est qua quis dolet de peccato commisso: & talis penitentiâ debet durare usque ad finem vitæ: semper enim debet homini displicere quod peccavit: si enim ei placeret peccasse, jam ex hoc ipso peccatum incurreret, & fructum veniæ perderet. Displicentia autem dolore causat in eo qui est susceptivus doloris, qualis est homo. In hac vita; post hanc vitam autem Sancti non sunt susceptivi doloris: unde displicebunt eis peccata præterita sine omni tristitia, secundum illud Isa. lxxv. 16. *Oblivioni traditis sunt angustia prioris.*

Penitentiâ vero exterior est qua quis exteriora signa doloris ostendit, & verbo tenus peccata sua confitetur sacerdoti absolventi, & juxta ejus arbitrium satisfacit: & talis penitentiâ non oportet quod duret usque ad finem vitæ, sed usque ad determinatum tempus, secundum mensuram peccati.

Ad primum ergo dicendum, quod vera de-

penitentiâ non solum removel peccata præterita, sed etiam præservat hominem à peccatis futuris. Quamvis igitur homo in primo instanti veræ penitentiæ remissionem consequatur præteritorum peccatorum; oportet tamen in homine perseverare penitentiam, ne iterum incidat in peccatum.

Ad secundum dicendum, quod agere penitentiam interiorem simul, & exteriorem, pertinet ad statum incipientium, qui scilicet de novo redeunt à peccato; sed penitentiâ interior habet locum etiam in proficientibus, & perfectis, secundum illud Psal. lxxxviii. 7. *Ascensionem in corde suo disposuit, in valle lacrimarum.* Unde & ipse Paulus dicebat I. Corinth. xv. 9. *Non sum dignus vocari Apostolum, quoniam persecutus sum Ecclesiam Dei.*

Ad tertium dicendum, quod illa tempora præfigurant penitentibus quantum ad actionem exterioris penitentiæ.

ARTICULUS IX. 518

Utrum penitentiâ possit esse continua.

IV. dist. xiv. quæst. 1. art. 4. quæst. 1.

AD nonum sic proceditur. Videtur quod penitentiâ non possit esse continua. Dicitur enim Hierem. xxxi. 16. *Quiescat vox tua à ploratu, & oculi tui à lacrymis.* Sed hoc esse non potest, si penitentiâ continuaretur, quæ consistit in ploratu, & lacrymis. Ergo penitentiâ non potest continuari.

2. Præterea. De quolibet bono opere debet homo gaudere, secundum illud Pl. xcix. 3. *Servite Domino in letitia.* Sed agere penitentiam est bonum opus. Ergo de hoc ipso debet homo gaudere. Sed non potest homo simul gaudere, & tritari, ut patet per Philosophum in IX. Ethic. (cap. iv. sub fin.) Ergo non potest esse quod penitens continue tritetur de peccatis præteritis; quod pertinet ad rationem penitentiæ. Ergo penitentiâ non potest esse continua.

3. Præterea. II. ad Corinth. ii. 7. Apostolus dicit: *Consolamini, scilicet penitentem, ne forte abundantiori tristitia absorbeatur qui ejusmodi est.* Sed consolatio depellit tristitiam, quæ pertinet ad rationem penitentiæ. Ergo penitentiâ non debet esse continua.

Sed contra est quod Augustinus dicit in Lib. de penitentiâ (de vera, & falsa penit. ut supra cap. xlii.) *Dolere in penitentiâ continue custodiatur.*

Respondeo dicendum, quod penitere dicitur dupliciter, secundum actum, & secundum habitum. Actum quidem impossibile est quod homo continue peniteat: quia necesse est quod agens penitens siue interior, siue exterior inter-

poletur ad minus somno, & aliis quæ ad necessitatem corporis pertinent.

Alio modo dicitur penitere secundum habitum; & sic oportet quod homo continue peniteat & quantum ad hoc quod homo nunquam aliquid contrarium penitentiæ faciat, per quod habitualis dispositio penitentis tolleretur, & quantum ad hoc quod debet homo in proposito gerere quod semper sibi præterita peccata displiceant.

Ad primum ergo dicendum, quod ploratus, & lacrymæ ad actum exterioris penitentiæ pertinent, qui non solum non debet esse continuus, sed nec etiam oportet quod duret usque ad finem vitæ, ut dictum est (art. præc.) Unde & signanter ibi subditur: *quia est merces operi tuo.* Est autem merces operis penitentis plena remissio peccati & quantum ad culpam, & quantum ad poenam: post cujus consecutionem non est necesse quod homo ulterius exteriorem penitentiam agat. Per hoc tamen non excluditur continuus penitentiâ, qualis dicta est (in corp. & art. præc.)

Ad secundum dicendum, quod de dolore, & gaudio dupliciter loqui possumus. Uno modo secundum quod sunt passionis appetitus sensitivi; & sic nullo modo possunt esse simul, eo quod sunt omnino contraria, vel ex parte objecti (puta cum sunt de eodem), vel alterum ex parte motus cordis, nam gaudium est cum dilatatione cordis, tristitia vero cum contractione; & hoc modo loquitur Philosophus in IX. Ethic. Alio modo possumus loqui de gaudio, & tristitia, secundum quod consistunt in simplici actu voluntatis, cuiuslibet placeat, vel displiceat; & secundum hoc non possunt habere contrarietatem nisi ex parte objecti, puta cum sunt de eodem; & secundum idem: & sic non possunt simul esse gaudium, & tristitia: quia non potest simul idem secundum idem placere, & displicere. Si vero gaudium, & tristitia sic accepta non sint de eodem secundum idem, sed vel de diversis, vel de eodem secundum diversa; sic non est contrarietas gaudii, & tristitia: unde nihil prohibet hominem simul gaudere, & tritari; puta si videamus justum affligi, simul placeat nobis ejus justitia, & displiceat ejus afflictio. Et hoc modo simul potest aliqui displicere quod peccavit, & placere quod hoc ei displiceat cum spe veniæ; ita quod ipsa tristitia sit materia gaudii. Unde & Augustinus dicit in Lib. de penitentiâ (loc. sup. cit.) *Semper delectat penitens, & de dolore gaudet.*

Si tamen tristitia nullo modo compatereetur sibi gaudium, per hoc non tolleretur habitualis continuus penitentiâ, sed actualis.

Ad tertium dicendum, quod secundum Philosophum in II. Ethic. (cap. i. & vii. & ix.) ad virtutem pertinet tenere medium in pas-

nitentia est quædam passio habens corporalem immutationem, scilicet ploratum, sicut Gregorius dicit (hom. xxxiv. in Evang. inter med. & fin.) quod *penitere est peccata preterita plangere*: est etiam de turpibus factis, scilicet de peccatis, quæ non habent locum in homine virtuoso. Ergo penitentia non est virtus.

3. Præterea. Secundum Philosophum IV. Ethic. (cap. vii. circ. princ.) *nullus est status eorum qui sunt secundum virtutem*. Sed stultum videtur dolere de commisso præterito, quod non potest non esse; quod tamen pertinet ad penitentiam. Ergo penitentia non est virtus.

Sed contra est quod præcepta legis dantur de actibus virtutum: quia *legislator intendit civem facere virtuosum*, ut dicitur II. Ethic. (cap. i. ante med.) Sed præceptum divine legis est de penitentia, secundum illud Matth. xv. 17. *Penitentiam agite*, &c. Ergo penitentia est virtus.

Respondeo dicendum, quod, sicut ex dictis patet (in arg. 2. & quæst. præc. art. 10. ad 4.) penitere est de aliquo prius à se facto dolere. Dicitur enim supra (quæst. præc. art. 9.) quod dolor, vel tristitia dupliciter dicitur. Uno modo secundum quod est passio quedam appetitus sensitivi: & quantum ad hoc penitentia non est virtus, sed passio. Alio modo secundum quod consistit in voluntate: & hoc modo est cum quadam electione; quæ quidem sit recta, necesse est quod sit actus virtutis. Dicitur enim in II. Eth. (cap. vi.) quod virtus est habitus electivus secundum rationem rectam. Pertinet autem ad rationem rectam ut aliquis doleat, de quo dolendum est; & eo modo; & sine, quo dolendum est: quod quidem observatur in penitentia de qua nunc loquimur: nam penitens assumit moderatum dolorem de peccatis præteritis cum intentione removendi ea. Unde manifestum est quod penitentia de qua nunc loquimur, vel est virtus, vel actus virtutis.

Ad primum ergo dicendum, quod, sicut dictum est (quæst. præc. art. 1. ad 1. & art. 2. & 3.) in sacramento penitentia materialiter se habent actus humani: quod non contingit in baptismo; vel confirmatione. Et ideo cum virtus sit principium alicuius actus, potius penitentia est virtus, vel cum virtute, quam baptismus, seu confirmatio.

Ad secundum dicendum, quod penitentia, secundum quod est passio, non est virtus; ut dictum est (in corp. art.) sic autem habet corporalem transmutationem adjunctam: est tamen virtus, secundum quod habet ex parte voluntatis electionem rectam; quod tamen magis potest dici de penitentia quam de verecundia, nam verecundia respicit turpe factum ut præsens, pro quo timet con-

fundi; penitentia vero ut præteritum. Est autem contra perfectionem virtutis quod aliquis in presenti habeat turpe factum, de quo oporteat eum verecundari; non est autem contra perfectionem virtutis quod aliquis prius commiserit turpia facta, de quibus oporteat eum penitere, cum ex vitioso fiat aliquis virtuosus.

Ad tertium dicendum, quod dolere de eo quod prius factum est, cum intentione conandi ad hoc quod factum non fuerit, est stultum. Hoc autem non intendit penitens: sed dolor ejus est displicentia, seu reprobatio facti præteriti cum intentione removendi sequelam ipsius, scilicet offensam Dei, & reatum pœnæ: & hoc non est stultum.

ARTICULUS II. 521

Utrum penitentia sit specialis virtus.

IV. dist. xv. quæst. 1. art. 1. quæst. 2. 3. & 4.

AD secundum sic proceditur. Videtur quod penitentia non sit specialis virtus. Eiusdem enim rationis videtur esse gaudere de bonis prius actis, & dolere de malis perpetratis. Sed gaudium de bono prius facto non est specialis virtus, sed est quidam affectus laudabilis ex caritate proveniens, ut patet per Augustinum XIV. de civitate Dei (implic. cap. vii. viii. & ix.) unde & Apostolus I. ad Corinth. xiii. 6. dicit, quod *caritas non gaudet super iniquitate, congaudet autem veritati*. Ergo pari ratione nec penitentia, que est dolor de peccatis præteritis, est specialis virtus, sed est quidam affectus ex caritate proveniens.

2. Præterea. Quælibet virtus specialis habet materiam specialem: quia habitus distinguuntur per actus, & actus per objecta. Sed penitentia non habet materiam specialem: sunt enim ejus materia peccata præterita circa quamcumque materiam. Ergo penitentia non est specialis virtus.

3. Præterea. Nihil expellitur nisi à suo contrario. Sed penitentia expellit omnia peccata. Ergo contrariatur omnibus peccatis. Non ergo est specialis virtus.

Sed contra est quod de ea datur speciale legis præceptum, ut supra habitum est (quæst. præc. art. 5. & 7.)

Respondeo dicendum, quod, sicut in secunda parte habitum est (1. 2. quæst. I. v. art. 1. ad 1. & art. 2.) species habitum distinguuntur secundum species actuum: & ideo ubi occurrit specialis actus laudabilis, ibi necesse est ponere specialem habitum virtutis. Manifestum est autem quod in penitentia invenitur specialis ratio actus laudabilis, scilicet

cet operari ad destructionem peccati præteriti, in quantum est Dei offensam, quod non pertinet ad rationem alterius virtutis. Unde necesse est ponere quod penitentia est specialis virtus.

Ad primum ergo dicendum, quod à caritate derivatur aliquis actus dupliciter. Uno modo sicut ab ea elicitus: & talis actus virtuosus non requirit aliam virtutem præter caritatem; sicut diligere bonum, gaudere de eo, & tristari de opposito. Alio modo aliquis actus à caritate procedit, quasi à caritate imperatus: & sic quia ipsa imperat omnibus virtutibus, utpote ordinans eas ad finem suum, actus à caritate procedens potest etiam ad aliam specialem virtutem pertinere. Si ergo in actu penitentis consideretur sola displicentia peccati præteriti; hoc immediate ad caritatem pertinet, sicut & gaudere de bonis præteritis; sed intentio operandi ad deletionem peccati præteriti requirit specialem virtutem sub caritate.

Ad secundum dicendum, quod penitentia habet quidem realiter generalem materiam, in quantum respicit omnia peccata, sed tamen sub ratione specialis, in quantum scilicet sunt emendabilia per actum hominis cooperantis Deo ad suam justificationem.

Ad tertium dicendum, quod quælibet virtus specialis formaliter expellit habitum viti oppositi, sicut albedo expellit nigredinem ab eodem subiecto; sed penitentia expellit omne peccatum effective, in quantum operatur ad destructionem peccati, prout est remissibile ex divina gratia, homine cooperante. Unde non sequitur quod sit virtus generalis.

ARTICULUS III. 522

Utrum virtus penitentia sit species iustitie.

Insa. art. 6. corp. & IV. dist. xv. quæst. 1. art. 1. quæst. 2. 3. & 4. dist. xv. quæst. 1. art. 1. quæst. 2. 3. ad 4.

AD tertium sic proceditur. Videtur quod virtus penitentia non sit species iustitie. Iustitia enim non est virtus theologica, sed moralis, ut in secunda parte patet (1. 2. q. lxxi. art. 3.) Penitentia autem videtur esse virtus theologica, quia habet Deum pro objecto; satisficit enim Deo, cui etiam reconciliat peccatorem. Ergo videtur quod penitentia non sit species iustitie.

2. Præterea, iustitia, cum sit virtus moralis, consistit in medio. Sed penitentia non consistit in medio, sed in quodam excessu, secundum illud Hierem. vi. 26. *Luctum unigeniti fac tibi plantam amarum*. Ergo penitentia non est species iustitie.

3. Præterea. Dux sunt species iustitie, ut

dicitur in V. Ethic. (cap. iv.) scilicet *distributiva*, & *commutativa*. Sed vir neutra videtur penitentia contineri. Ergo videtur quod penitentia non sit species iustitie.

4. Præterea. Super illud Luc. vi. *Beati qui nunc stetit*, dicit Glossa (ord. Bedæ:), *Ecce prudentia, qua ostenditur quam hæc terra, rena sint misera, & quam beata cœlestia*. Sed flere est actus penitentia. Ergo penitentia magis est species prudentia quam iustitia.

Sed contra est quod Augustinus dicit in Lib. de penitentia (alius Auctor de vera & falsa pœnit. cap. vii. à med. & cap. xix.) *Penitentia est quedam dolentis vindicta, semper puniens in se quod dolet commisisse*. Sed vindictam facere pertinet ad iustitiam; unde Tullius in sua Rhetorica. (Lib. II. de invent. aliquant. ante fin.) ponit vindictam unam speciem iustitie. Ergo videtur quod penitentia sit species iustitie.

Respondeo dicendum, quod, sicut supra dictum est, art. præc. ad 2. penitentia non habet quod sit virtus specialis ex hoc solo quod dolet de malo perpetrato, ad hoc enim sufficeret caritas; sed ex eo quod penitens dolet de peccato commisso, in quantum est offensam Dei cum emendationis proposito. Emendatio autem offensæ contra aliquem commissa non fit per solam cessationem offensæ; sed exigitur ulterius quadam recompensatio, que habet locum in offensam in alterum commissis, sicut & retributio: nisi quod recompensatio est ex parte ejus qui offendit, utpote cum satisfacit; retributio autem est ex parte ejus in quem est offensam commissa. Utrumque autem ad materiam iustitie pertinet, quia utrumque est commutatio quadam. Unde manifestum est quod penitentia, secundum quod est virtus, est pars iustitie.

Sciendum tamen est quod secundum Philosophum in V. Eth. (cap. vi.) dupliciter & secundum quid. Simpliciter dicitur iustum, scilicet simpliciter quidem iustum est inter æquales: eo quod iustitia est æqualitas quadam, quod ipse vocat iustum politicum, vel civile, eo quod omnes cives æquales sunt quantum ad hoc quod immediate sunt sub Principe, sicut liberi existentes. Iustum autem secundum quid dicitur quod est inter illos quorum unus est sub potestate alterius; sicut servus sub domino, filius sub patre, uxor sub viro. Et tale iustum consideratur in penitentia. Unde penitens recurrit ad Deum cum emendationis proposito, sicut servus ad dominum, secundum illud Psal. cxxi. 1. *Sicut oculi servorum in manibus dominorum suorum, ita oculi nostri ad Dominum Deum nostrum, donec miseratur nostri*: & sicut filius ad patrem, secundum illud Luc. xv. 21. *Pater, peccavi in calum, & coram te*: & sicut uxor ad virum, secundum illud Hierem. l. 1.

Fornicata es cum amatoribus multis; tamen revertere ad me: dicit Dominus.

Ad primum ergo dicendum, quod, sicut in V. Ethic. (cap. 1. vers. fin.) dicitur, iustitia est virtus ad alterum: ille autem ad quem est iustitia, non dicitur esse materia iustitiæ, sed magis res quæ distribuuntur, vel commutantur. Unde & materia poenitentia non est Deus, sed actus humani, quibus Deus offenditur, vel placatur; sed Deus se habet sicut ille ad quem est iustitia. Ex quo patet quod poenitentia non est virtus theologica, quia non habet Deum pro objecto, vel materia.

Ad secundum dicendum, quod medium iustitiæ est æqualitas, quæ constituitur inter illos inter quos est iustitia, ut dicitur in V. Ethic. (cap. 1. & v.) In quibusdam autem non potest perfecta æqualitas constitui propter alterius excellentiam, sicut inter patrem & filium, aut inter Deum & hominem, ut Philosophus dicit in VIII. Ethic. (cap. ult.) unde in talibus ille qui est deficiens, debet facere quicquid potest. Nec tamen hoc erit sufficiens simpliciter, sed solum secundum acceptionem superioris: & hoc significatur per excessum, qui attribuitur poenitentia.

Ad tertium dicendum, quod sicut est commutatio quadam in beneficiis, cum scilicet aliquis pro beneficio recepto gratiam recipit; ita etiam est commutatio in offensis, cum aliquis pro offensa in alterum commissa vel invitatus punitur, quod pertinet ad vindictivam iustitiæ; vel voluntarie recompensat emendam, quod pertinet ad poenitentiam, quæ respicit personam peccatoris, sicut iustitia vindictiva personam iudicis. Unde manifestum est quod utraque sub iustitia commutativa continetur.

Ad quartum dicendum, quod poenitentia licet sit directe species iustitiæ, comprehendit tamen quodammodo ea quæ pertinent ad omnes virtutes: in quantum enim est iustitia quadam hominis ad Deum, oportet quod participet ea quæ sunt virtutum theologiarum, quæ habent Deum pro objecto. Unde Poenitentia est cum fide passionis Christi, per quam iustificamur a peccatis, & cum spe veniæ, & cum odio vitiorum, quod pertinet ad caritatem. In quantum vero est virtus moralis, participat aliquid prudentiæ, quæ est directiva omnium moralium virtutum: sed ex ipsa ratione iustitiæ non solum habet id quod iustitiæ est, sed etiam ea quæ sunt temperantiæ, & fortitudinis, in quantum scilicet ea quæ delectationem causant ad temperantiam pertinentem, vel terrorem incutiant, quem fortitudo moderatur, in communionem iustitiæ veniunt. Et secundum hoc ad iustitiam pertinet & abstinere à delectabilibus, quod

pertinet ad temperantiam, & sustinere dura, quod pertinet ad fortitudinem.

ARTICULUS IV. 529

Utrum voluntas sit proprie subiectum poenitentia.

IV. dist. XIV. quæst. 11. art. 3. quæst. 3. per tot. & quæst. 4. corp.

AD quartum sic proceditur. Videtur quod subiectum poenitentia non sit proprie voluntas. Poenitentia enim est tristitiæ species. Sed tristitia est in concupiscibili, sicut & gaudium. Ergo poenitentia est in concupiscibili.

2. Præterea. Poenitentia est vindicta quadam, sicut Augustinus dicit in Lib. de poenitentia (loc. cit. art. præc.) Sed vindicta videtur ad irascibilem pertinere, quia ira est appetitus vindictæ. Ergo videtur quod poenitentia sit in irascibili.

3. Præterea. Præteritum est proprium obiectum memoriæ, secundum Philosophum in Lib. de memoria (cap. 1. à princ.) Sed poenitentia est de præterito, ut dictum est art. 1. huj. quæst. ad 2. & ad 3. Ergo poenitentia est in memoria sicut in subiecto.

4. Præterea. Nichil agit ubi non est. Sed poenitentia excludit peccatum ab omnibus viribus anime. Ergo poenitentia est in qualibet vi anime, & non in voluntate tantum.

Sed contra. Poenitentia est sacrificium quadam, secundum illud Psalm. L. 19. *Sacrificium Deo spiritus contribulatus.* Sed offerre sacrificium est actus voluntatis, secundum illud Psalm. LIII. 8. *Voluntarie sacrificabo tibi.* Ergo poenitentia est in voluntate.

Respondetur dicendum, quod de poenitentia dupliciter loqui possumus. Uno modo secundum quod est passio quadam: & sic, cum sit species tristitiæ, est in concupiscibili sicut in subiecto. Alio modo secundum quod est virtus: & sic, sicut dictum est (art. præc.) est species iustitiæ. Iustitia autem, ut in secunda parte habitum est (1. 2. quæst. LVII. art. 6.) habet pro subiecto appetitum rationis, qui est voluntas. Unde manifestum est quod poenitentia, secundum quod est virtus, est in voluntate, sicut in subiecto; & proprius ejus actus est propositum emendandi illud quod contra Deum commissum est.

Ad primum ergo dicendum, quod ratio illa procedit de poenitentia, secundum quod est passio.

Ad secundum dicendum, quod vindictam appetere ex passione de alio, pertinet ad irascibilem; sed appetere, vel facere vindictam ex ratione de se, vel de alio, pertinet ad voluntatem.

Ad

Ad tertium dicendum, quod memoria est vis apprehensiva præteriti. Poenitentia autem non pertinet ad vim apprehensivam, sed ad appetitivam, quæ præsupponit actum apprehensivæ. Unde poenitentia non est in memoria, sed præsupponit eam.

Ad quartum dicendum, quod voluntas, sicut in prima parte habitum est (q. LXXXII. art. 4. & 1. 2. quæst. 1X. art. 1.) movet omnes alias potentias anime: & ideo non est inconueniens, si potentia in voluntate existens aliquid in singulis potentis anime operatur.

ARTICULUS V. 524

Utrum principium poenitentia sit ex timore.

IV. dist. XIV. quæst. 1. art. 2. quæst. 1. per tot. & quæst. 2. corp.

AD quintum sic proceditur. Videtur quod principium poenitentia non sit ex timore. Poenitentia enim incipit in discipulencia peccatorum. Sed hoc pertinet ad caritatem, ut supra dictum est (art. 3. huj. quæst.) Ergo poenitentia magis oritur ex amore quam ex timore.

2. Præterea. Ad poenitentiam homines provocantur per exaltationem regni caelestis, secundum illud Matth. III. 12. & IV. 17. *Poenitentiam agite, appropinquavit enim regnum caelorum.* Sed regnum caelorum est obiectum spei. Ergo poenitentia magis procedit ex spe quam ex timore.

3. Præterea. Timor est quidam actus interior hominis. Poenitentia autem non videtur in nobis esse ex opere hominis, sed ex opere Dei, secundum illud Hierem. XXXI. 19. *Postquam convertisti me, egit poenitentiam.* Ergo poenitentia non procedit ex timore.

Sed contra est quod Isa. XXVI. 17. dicitur: *Sicut quæ concipit, cum appropinquaverit ad partum, dolens clamat in doloribus suis, sic facti sumus, scilicet per poenitentiam: & postea subditur secundum aliam litteram (LXX. Interpr.) (2) A timore tuo Domine concepimus, & quasi parturimus, & peperimus spiritum salutis, id est poenitentia salutatis, ut per præmissa patet. Ergo poenitentia procedit ex timore.*

Respondetur dicendum, quod de poenitentia loqui possumus dupliciter. Uno modo quantum ad habitum: & sic immediate à Deo infunditur sine nobis dispositive cooperantibus per aliquos actus.

Alio modo possumus loqui de poenitentia quantum ad actus, quibus Deo operanti in

(a) *Vulgata: sic facti sumus à facie tua, Domine. Concepimus, & quasi parturivimus, & peperimus spiritum: salutes non fecimus in terra, &c.*

poenitentia cooperantur: quorum actuum primum principium est Dei operatio convertentis cor, secundum illud Thren. ult. 21. *Convertite vos Domine ad te, & convertentur:* secundus actus est motus fidei: tertius est motus timoris servilis, quo quis timore suppliciorum à peccatis retrahitur: quartus actus est motus spei, quo quis sub spe veniæ consequendæ assumit propositum emendandi: quintus actus est motus caritatis, quo alicui peccatum displicet secundum seipsum, & non jam propter supplicia: sextus actus est motus timoris filialis, quo propter reverentiam Dei aliquis emendandam Deo voluntarius offert.

Sic igitur patet quod actus poenitentia à timore servili procedit sicut à primo motu affectus ad hoc ordinato; à timore autem filiali sicut ab immediato & proprio principio.

Ad primum ergo dicendum, quod peccatum prius incipit homini displicere, maxime peccatori, propter simplicia, quæ respicit timor servilis, quam propter Dei offensam, vel peccati turpitudinem, quod pertinet ad caritatem.

Ad secundum dicendum, quod in regno caelorum appropinquante intelligitur adventus Regis, non solum præstantis, sed etiam punientis. Unde & Matth. III. 17. Joannes Baptista dicebat: *Progenies viperarum, quis demonstravit vobis fugere à ventura ira?*

Ad tertium dicendum, quod ipse etiam motus timoris procedit ex actu Dei convertentis cor: unde dicitur Deuter. v. 29. *Quis det eam talem habere mentem ut timeant me?* Et ideo per hoc quod poenitentia à timore procedit, non excluditur quin procedat ex actu Dei convertentis cor.

ARTICULUS VI. 525

Utrum poenitentia sit prima virtutum.

IV. dist. XIV. quæst. 1. art. 1. quæst. 6. & art. 2. quæst. 2.

AD sextum sic proceditur. Videtur quod poenitentia sit prima virtutum. Quia super illud Matth. III. 12. *Poenitentiam agite,* dicit Glossa (ord.), Prima virtus est per poenitentiam perimere veterem hominem, & vitia odiosæ.

2. Præterea. Recedere à termino prius esse videtur quam accedere ad terminum. Sed omnes alia virtutes pertinere videtur ad accessum ad terminum, quia per omnes ordinatur homo ad bonum agendum; poenitentia

autem videtur ordinari ad recessum à malo. Ergo penitentia videtur esse prior omnibus aliis virtutibus.

3. Præterea. Ante penitentiam est peccatum in anima. Sed simul cum peccato nulla virtus animæ inest. Ergo nulla virtus est ante penitentiam; sed ipsa videtur esse prima, quæ aliis aditum aperit, excludendo peccatum.

Sed contra est quod penitentia procedit ex fide, spe, & caritate, sicut jam dictum est (art. præc. & art. 2. huj. quæst.). Non ergo est penitentia prima virtutum.

Respondeo dicendum, quod in virtutibus non attenditurordo temporis quantum ad habitus: quia cum virtutes sine connexæ, ut in secunda parte habitum est (1. 2. quæst. Lxv. art. 1.) omnes simul incipiunt esse in anima: sed dicitur una earum esse prior altera ordine naturæ, qui consideratur ex ordine actuum, secundum scilicet quod actus unius virtutis præsupponit actum alterius virtutis.

Secundum hoc igitur dicendum est, quod actus quidam laudabiles etiam tempore præcedere possunt actum, & habitum penitentiae, sicut actus fidei, & spei infirmium, & actus timoris servilis; actus autem, & habitus caritatis simul sunt tempore cum actu, & habitu penitentiae, & cum habitibus aliarum virtutum. Nam, sicut in secunda parte habitum est (1. 2. quæst. cxlxi. art. 3. & 4.) in justificatione impii simul est motus liberi arbitrii in Deum, qui est actus fidei per caritatem formatus, & motus liberi arbitrii in peccatum, qui est actus penitentiae. Horum tamen duorum actuum primus naturaliter præcedit secundum, nam actus virtutis penitentiae est contra peccatum ex amore Dei, unde primus actus est ratio, & causa secundi.

Sic igitur penitentia non est simpliciter prima virtutum nec ordine temporis, nec ordine naturæ: quia secundum ordinem naturæ simpliciter præcedunt ipsam virtutes theologice: sed quantum ad aliquid est prima inter ceteras virtutes ordine temporis, quantum ad ejus actum, qui primus occurrit in justificatione impii; sed ordine naturæ videntur esse aliæ virtutes priores, sicut quod est per se, est prius eo quod est per accidens; nam aliæ virtutes per se videntur esse necessariz ad bonum hominis; penitentia autem, supposito quodam, scilicet peccato præexistenti, sicut etiam dictum est (9. Lxv. art. 2. in corp. & ad 4.) circa ordinem sacramenti penitentiae ad alia sacramenta prædicta.

Ad primum ergo dicendum, quod Glossa illa loquitur quantum ad hoc quod actus penitentiae primus est tempore inter actus aliarum virtutum moralium.

Ad secundum dicendum, quod in motibus successivis recedere à termino est prius tempore quam pervenire ad terminum, & prius natura quantum est ex parte subjecti, sive secundum ordinem causæ materialis; sed secundum ordinem causæ agentis, & finalis prius est pervenire ad terminum: hoc enim est quod primo agens intendit. Et hic ordo præcipue attenditur in actibus animæ, ut dicitur in II. Physic.

Ad tertium dicendum, quod penitentia aperit aditum virtutibus, expellendo peccatum per virtutem fidei, spei, caritatis, quæ sunt naturaliter priores; ita tamen aperit eis aditum quod ipsæ simul intrant cum ipsa: nam in justificatione impii simul cum motu liberi arbitrii in Deum, & in peccatum, est remissio culpæ, & infusio gratiæ, cum qua simul infunduntur omnes virtutes, ut in secunda parte habitum est (1. 2. quæst. Lxv. art. 3.)

QUÆSTIO LXXXVI.

De effectu penitentia quoad mortalium peccatorum remissionem, in sex articulis divisa.

DEinde considerandum est de effectu penitentiae: & primo quantum ad remissionem peccatorum mortalium; secundo quantum ad remissionem peccatorum venialium; tertio quantum ad reditum peccatorum dimissorum; quarto quantum ad restitutionem virtutum.

Circa primum queruntur sex.

Primo, utrum omnia peccata mortalia per penitentiam auferantur.

Secundo, utrum possint sine penitentia tolli.

Tertio, utrum unum possit remitti sine alio.

Quarto, utrum penitentia auferat culpam, remanente reatu.

Quinto, utrum remaneant reliquia peccatorum.

Sexto, utrum auferat peccatum sit effectus penitentiae, in quantum est virtus, an in quantum est sacramentum.

Ad primum ergo dicendum, quod Glossa illa loquitur quantum ad hoc quod actus penitentiae primus est tempore inter actus aliarum virtutum moralium.

Ad secundum dicendum, quod Glossa illa loquitur quantum ad hoc quod actus penitentiae primus est tempore inter actus aliarum virtutum moralium.

ARTICULUS I.

Utrum per penitentiam omnia peccata remaneantur.

Inf. quæst. LXXXVI. art. 1. & IV. dist. xiv. q. 1. art. 1. quæst. 1. & dist. xvi. quæst. 1. art. 2. quæst. 3. & III. cont. cap. clvi. & op. 11. cap. cxlvi.

AD primum sic proceditur. Videtur quod per penitentiam non omnia peccata removeantur. Dicit enim Apostolus Hebr. xii. 17. quod *Esau non invenit penitentia locum, quamquam cum lacrymis inquisisset eam*: Glossa (intel.) idest, non invenit locum veniæ, & benedictionis per penitentiam: & II. Machab. ix. 13. dicitur de Antiocho: *Orabat sceleratus (a) Deum, à quo non erat misericordiam consecutus*. Non ergo videtur quod per penitentiam omnia peccata tollantur.

2. Præterea. Augustinus dicit in Lib. I. de sermone Domini in monte (cap. xxii. à princ.) quod *tanta labor est illius peccati, scilicet cum post agnitionem Dei per gratiam Christi pugnat aliquis fraternitatem, & adversus ipsam gratiam invidia facibus agitur, ut deprecandi humilitatem subire non possit, etiam si peccatum suum mala conscientia agnosceret, & annuntiare cogatur*. Non ergo omne peccatum potest per penitentiam tolli.

3. Præterea. Dominus dicit Matth. xii. 32. *Qui dixerit contra Spiritum Sanctum verbum, non remittetur ei neque in hoc seculo, neque in futuro*. Non ergo omne peccatum remitti potest per penitentiam.

Sed contra est quod dicitur Ezech. xviii. 22. *Omnium iniquitatum ejus quas operatus est, non recordabor amplius*.

Respondeo dicendum, quod hoc quod aliquid peccatum per penitentiam tolli non possit, potest contingere dupliciter: uno modo quia aliquis de peccato penitere non possit; alio modo quia penitentia non possit delere peccatum. Primo quidem modo non possunt per penitentiam deleri peccata demonum, & etiam hominum damnatorum: quia affectus eorum sunt confirmati in malo, ita quod non potest eis displicere peccatum, in quantum est culpa, sed solum dupliciter eis poena quam patiuntur, ratione cujus aliquam penitentiam, sed infructuosam habent, secundum illud Sap. v. 3. *Pœnitentiam agentes, & præ angustia spiritus gementes*. Unde talis penitentia non est cum spe veniæ, sed cum desperatione. Tale autem non potest esse aliquid peccatum hominis viatoris, cujus liberum arbitrium flexibile est ad bonum, & ad malum. Unde dicere, quod aliquid peccatum sit in hac vita, de quo quis penitere non possit, erroneum est: primo quidem quia per hoc tolleretur libertas arbitrii: secundo quia per hoc derogaretur virtuti gratiæ, per quam moveri potest cor cunctis peccatoris ad penitentium, secundum illud Prov. xxii. 1. *Cor Regis in manu Dei, & quocumque voluerit, vertet illud*.

Quod autem secundo modo non possit per veram penitentiam aliquid peccatum remitti, est etiam erroneum. Primo quidem quia repugnat divinæ misericordiæ, de qua dicitur Joel. ii. 13. *quod benignus, & misericors est, & patiens, & multe misericordiæ, & prestabilis super malitia: vinceret enim quodammodo Deus ab homine, si homo peccatum vellet deleri, quod Deus delere non vellet*. Secundo quia hoc derogaret virtuti passionis Christi, per quam penitentia operatur, sicut & cetera sacramenta, cum scriptum sit I. Joan. 1. 2. *Ipsa est propitiatio pro peccatis nostris, non solum nostris, sed etiam totius mundi*.

Unde simpliciter dicendum est, quod omne peccatum in hac vita per penitentiam veram deleri potest.

Ad primum ergo dicendum, quod Esau non vere penituit: quod patet ex hoc quod dixit (Gen. xxvii. 41.) *Veniet dies luctus patri mei, & occidam Jacob fratrem meum*: similiter etiam nec Antiochus vere penituit: dolebat enim de culpa præterita, non propter offensam Dei, sed propter infirmitatem corporalem quam patiebatur.

Ad secundum dicendum, quod illud verbum Augustini sic intelligendum est: *Tanta est labor illius peccati, ut deprecandi humilitatem subire non possit, scilicet de facili; secundum quod dicitur ille non posse sanari qui non potest de facili sanari: potest tamen hoc fieri per divinæ gratiæ virtutem, quæ etiam interdum in profundum maris convertit, ut dicitur in Plal. lxxvii.*

Ad tertium dicendum, quod illud verbum, vel blasphemia contra Spiritum Sanctum est finalis impotentia, ut Augustinus dicit in Lib. de verbis Domini (serm. xxi. cap. xi. & xiii.) quæ penitus irremissibilis est, quia post finem hujus vitæ non est remissio peccatorum: vel si intelligatur per blasphemiam Spiritus Sancti peccatum quod fit ex certa malitia, vel etiam ipsa blasphemia Spiritus Sancti, dicitur non remitti, scilicet de facili: vel quia tale peccatum non habet in se causam exculationis: vel quia pro tali peccato puniuntur aliqui & in hoc seculo, & in futuro, ut in secunda parte expressum est (2. 2. quæst. xiv.).

(a) *Vulgata Dominum, & mox esset,*